

Dr. György Lajosné

Etele XI. Kerületi Helytörténeti Kör

A Budapesti Városvédő Egyesület helyi csoportjaként az Etele XI. Kerületi Helytörténeti Kör 1990-ben alakult meg. Mivel abban az időben nem volt önálló helyiségünk, a Szabó Ervin könyvtár Etele úti részlege biztosította az összejövetelek lehetőségét. A könyvtár szerda délután zárva tartott, ez volt a mi napunk. Ezért alakult ki, hogy mindmáig a Helytörténeti Gyűjteményünk szerdán, délután látogatható.

A megalakult egyesület célja az volt, hogy összegyűjtse a XI. kerület (pontosabban Dél-Buda) történetével és fejlődésével kapcsolatos emlékeket és ezeket megismertesse, népszerűsítse a kerület lakossága körében.

Ez az első pillanattól kezdve nem látszott egyszerű feladatnak, és a nehézségek mind a mai napig meg is maradtak. A mi kerületünk sajátossága, hogy ha önállóan nézzük (népszámlálási adatok támasztják alá), az ország első tíz nagyvárosa közé tartozik, akár területét, akár lélekszámát tekintve. Ugyanakkor a lakosságunk zöme öt nagy lakótelepen él (Lágymányos, Órmező, Kelenföld, Gazdagrét, Fehérvári út-Albertfalva). Az említett lakótelepeken élők Budapest, sőt az ország lekülönbözőbb részeiből költözött ide. Környezetüket és annak múltját nem ismerik és sajnos legtöbbször nem is érdeklődnek iránta. Általános iskoláink zöme természetesen szintén a lakótelepeken van, pedagógusaik a gyerekekhez hasonlóan alig ismerik a kerületet, nincs hozzá különösebb kötődésük.

1994-ben az önkormányzattól tartós használatra megkaptuk a Gamma Művek egykori kultúrházának földszintjét (Petzval József utca 42.). Ettől kezdve itt tartottuk összejöveteleinket és berendezhettük első kiállításunkat.

1995-ben a helytörténeti kör bíróságon bejegyzett önálló, nonprofit szervezetté alakult. Hivatalos neve Etele XI. Kerületi Helytörténeti Kör lett. Az Etele név hagyománytiszteletből, a könyvtár segítségére emlékezve került a nevünkbe.

Egyesületünk szervezeti keretei alapítása óta lényegesen nem változtak. A helyiség az önkormányzat tulajdona, ami azt is jelenti, hogy a fenntartás költségeit is az önkormányzat fedezi, először a Lágymányosi Közösségi Ház költségvetésében, majd annak privatizálása után az Órmezei Közösségi Házon keresztül. A működtetés költsége különböző pályázatok útján jön össze, ezek jelentős része egyébként szintén önkormányzati eredetű. Az egyesület és az általa fenntartott kiállítóhely működése az egyesület tagságának köszönhető, önkéntes munkában végzik el ezeket a feladatokat.

1996-ban új helyiségbe költöztünk, az Erőmű utca 4-be. A költözködéssel óhatatlanul együtt járó felfordulás ellenére örültünk a változásnak, mert ez a hely központi fekvésű és tömegközlekedéssel könnyen elérhető az egész kerületből. Mióta

saját helyiségünk van, havonta egyszer rendszeresen tartunk összejöveteleket. Ezek vagy előadások, vagy kirándulások, amelyeket igyekeztünk minél változatosabbá tenni. Sok előadásunk foglalkozott a kerület történetének egy-egy kevésbé ismert, érdekes részletével (Konstantinápoly Budapesten, a Nádorkert históriája, egykori vendéglátóhelyek...) és egyes részletekkel Budapest történetéből, mint a Duna-szabályozás, vagy a millenniumi kiállítás. Kirándulásaink során megismerkedtünk a kerülettel a Kamaraerdőtől az új egyetemi negyedig, a szomszédos kerületek helytörténeti gyűjteményeivel. Sok érdekes időszaki kiállítást is felkerestünk (Álmok álmodói, a Nemzeti Múzeum története, Bécs-Budapest).

Ugyanakkor a helyiség klubszerűen is működik, szerdánként, mikor a gyűjtemény nyitva van, sokan térnek be egy kis beszélgetésre.

Helytörténeti körünk legfontosabb tevékenysége a kiállítóhely működtetése. Ezt az is bizonyítja, hogy az egyesület és a gyűjtemény vezetői azonos személyek. Első kiállításunk az első helyiségben, a Petzval József utcában nyílt meg. Berendezésében részt vett a Budapesti Történeti Múzeum ókori osztálya. Fénykép-sorozatot kaptunk tőlük, amely részletesen bemutatta Dél-Buda római emlékeit. A kerület polgárai is támogatták a „saját” kiállítást. Gyökér István országos hírű levelezőlap-gyűjteményének kerületi vonatkozású darabjait bocsátotta rendelkezésünkre. Néhai Winkler László a területünkön található repüléstörténeti emlékeit ismertette, az egykori Albertfalvai Repülőgépgyár és a műegyetemi Repülőklub emlékét képek és repülőgép modellek idézték fel. Kemény Tibor pedig a Gamma múltjából gyűjtött anyagból adott válogatást.

Második kiállításunkat már új helyen nyitottuk meg. Az Erőmű utcai helyiség négy szobából áll, korábban a Lágymányosi lakótelep IKV irodája volt. Az első teremben régészeti emlékeket mutatunk be. Tablókon ismertetjük a kerületben talált réz- és bronzkori emlékeket, a Gellért-hegyi eraviszkusz telep rövid történetét, és néhány utalást a római hódítás idejére. Két tárlóban láthatóak a Kende utcai eraviszkusz fazekasműhely és a gazdagréti késő-római temető tárgyi emlékei. A középkorban csaknem teljesen lakatlan vidékünk tárgyi emlékei a kánai bencés kolostor ásatásaiból származnak - két tárlóban mutatunk be közülük néhány jellegzetes darabot. (Ezeket szintén a Budapesti Történeti Múzeumtól kaptuk meg.)

Második helyiségünk a kerületi ipar egyik leghíresebb alakjának, Csonka Jánosnak állít emléket. A vitrinekben személyes tárgyai, saját tervei alapján készült autómodellek, az első karburátor-sorozat egy példánya és számos kép, rajz látható. A szoba fő szenzációja egy 1898-ból származó, eredeti postai tricikli. (A berendezés a Haris Magánmúzeumnak köszönhető.)

Harmadik, legnagyobb szobánkban próbáljuk több oldalról is bemutatni mai kerületünket, Újbudát. Színes fényképsorozatunk ismerteti három tájvédelmi

körzetünket (Sas-hegy, Rupp-hegy, Gellért-hegy). Az „Egyszer-volt Dél-Budá”-ról készült összeállításunk a kerület kialakulásának épített környezetét szembesíti a jelenlegi nagyarányú kerületfejlesztési munkákról készült fényképsorozatokkal. Három tárló tárgyai (Gamma, BHG, Albertfalvai Repülőgépgyár) emlékeztetnek arra, hogy a közelmúltig a XI. kerületben szerepet kapott a nagyipar is.

Az eddigiekből kitűnik, hogy jelenlegi kiállításunkon viszonylag kevesebb a bemutatott tárgy, a fényképsorozatok dominálnak. A tárgyak legnagyobb része sem saját tulajdonunk, hanem a Budapesti Történeti Múzeum letétje és a kerületünkben található Haris Magánmúzeum által kölcsönzött tárgyi anyag.

Saját tulajdonunk viszont a több ezer darabos fényképgyűjtemény. Elsősorban ennek a fejlesztésére törekszünk, tekintettel arra, hogy tárgyak elhelyezésére nincs már helyünk. Raktárunk nincs, egyetlen kicsi helyiségünk van a ki nem állított tárgyak elhelyezésére, illetve a kiállítással kapcsolatos munkákra.

A Helytörténeti Kör eredeti célkitűzéseinek megfelelően mindig törekedett kiadványok elkészítésére. Szükség anyagi lehetőségeink miatt ez csak néhány esetben és külső anyagi támogatással sikerült.

Megjelent kiadványaink:

1. Dr. György Lajosné: Séta a XI. kerületben (a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár támogatásával);
2. Régészeti emlékek Budapest XI. kerületében - összeállították a BTM ókori osztályának dolgozói (a XI. kerületi Önkormányzat támogatásával);
3. Gerle János: A XI. kerület építészeti emlékei I. A Tájak, Korok, Múzeumok sorozatának 481. kötete;
4. Dr. Gáll Imre: A XI. kerület közlekedéstörténete (a XI. kerületi Önkormányzat és a Caola Rt. támogatásával);
5. A XI. kerület építészeti emlékei II. A Gellért szállóban tartott konferencia szerkesztett anyaga (a XI. kerületi Önkormányzat és a Műszaki Egyetem támogatásával);
6. Egyszer volt Dél-Buda (képes összeállítás a XI. kerületi Önkormányzat és a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány támogatásával).

A kör vezetése és tagsága kezdettől törekedett arra, hogy minél szélesebb körű külső kapcsolataink legyenek. Az önkormányzattal való együttműködést igyekeztünk kölcsönössé tenni, elsősorban az iskolai helytörténeti oktatás támogatásával. Kérésre bármikor tartunk kiállítási foglalkozást iskolai osztályoknak.

Az iskolai munka támogatására készült a György Lajosné: Tanári útmutató a helytörténet tanításához és György Lajosné: Séták a XI. kerületben című fénymásolt tájékoztató. Előbbi a XI. kerületi Önkormányzat, utóbbi a Soros Alapítvány támogatásával jött létre.

A kerületben hagyományos a tavaszi megemlékezés a „Föld napjáról” - anyagok összeállításával, vetítésekkel, a vetélkedőkön zsűrizéssel rendszeresen segítjük ezt a munkát.

Állandóan együttműködünk a Budapesti Történeti Múzeummal, rendszeresen részt veszünk a helytörténeti gyűjtemények vezetőinek a megbeszélésein, a Múzeumtól kapott anyagokat kiegészítjük, karban tartjuk.

Együttműködünk a Budapesti Városvédő Egyesülettel is. Programjaink havonta megjelennek a Városvédő Értesítőben, kölcsönösen részt veszünk egymás rendezvényein.

A Műemlékvédelmi Hivatal szervezésében minden szeptember harmadik hétvégén szervezett programjaiban, a Nemzeti Kulturális Örökség Napokon is jelen vagyunk. Ilyenkor látogatható a gyűjtemény és valamilyen aktuális sétát is vezetünk.

Végezetül, mint ennek a beszámolónak a „színhelye” is tanúsítja, jó a kapcsolatunk a Budapesti Honismereti Társasággal.